

Miért éppen pedagógusképzés? ¹ Szakközépiskolások pedagógusképzésre irányuló tanulmányi motivációi a Kárpát-medencében

Kovács Klára,^{*} Müller Anetta,^{**} Fenyves Veronika,^{***} Szűcs Edit,^a Bácsné Bába Éva^b

Tanulmányunkban megvizsgáljuk, hogy milyen motivációkkal érkeznek a felsőoktatásba és a választott szakukra a szakközépiskolások öt ország (Magyarország, Szerbia, Románia, Ukrajna és Szlovákia) elsősorban kisebbségi és többségi magyar hallgatói, különös tekintettel a pedagógusképzésre. Célunk feltájni, hogy egyrészt milyen társadalmi tényezők befolyásolják a felsőoktatási tanulmányokra, intézmény- és szakválasztásra irányuló motivációkat e speciális régió szakközépiskolásainak körében, egyáltalán milyen mintázatokat tapasztalhatunk a motivációk mögött, másrészt e motivációknak és a szocioökonómiai státusznak milyen befolyásoló szerepe van abban, hogy egy szakközépiskolai diák a pedagógusképzést választotta. Elemzéseinkhez az IESA kutatás adatbázisát használtuk fel (N=2017). A kutatás keretében 2015-ben 13 felsőoktatási intézmény hallgatóit vizsgáltuk meg: ebből három-három Magyarországon az Észak-Alföldi Régióban és Kárpátalján, négy (kihelyezett tagozatokkal) Erdélyben és a Partiumban, egy a Vajdaságban és kettő a Felvidéken. A pedagógusképzést nagyobb arányban választják a kisebb településről származó szakközépiskolások, s elsősorban a határon túli hallgatók körében fontos motivációs tényező az anyanyelven történő tanulás. A pedagógusképzésbe való jelentkezést elsősorban a szakválasztási egyéni motivációk befolyásolják társadalmi és intézményi háttértől függetlenül.

Kulcsszavak: szakközépiskolások, pedagógusképzés, továbbtanulási motiváció, felsőoktatási felvételi

Bevezetés²

A felsőoktatás, ezen belül is a pedagógusképzés átalakulása és a képzés választása mindig aktuális és fontos kutatási terület mind a felsőoktatás-kutatás, mind az oktatáspolitikai számára (Jancsák, 2014). Az oktatás minőségének és a tanulók tanulmányi eredményességének fejlődéséért elengedhetetlenek a jól képzett, felkészült, motivált tanárok, akik hosszú távon a pályán maradnak és elkötelezettek hivatásuk iránt. Ehhez viszont az szükséges, hogy már a képzésbe is olyan diákok jelentkezzenek és kerüljenek be, akik motiváltak, tudatosan választják a tanárképzést (Sági & Ercsei, 2014).

A pedagógusszakma hazánkban, és más közép-európai országokban is, mint Szlovákia, Lengyelország és Románia, számos nehézséggel küzd. Ezek közül ki kell emelni a pálya elöregedését, elhagyását – különösen magas arányban a férfiak körében –, elnőiesedését és a kvalifikált tanárok hiányát. Szlovákiában egyértelműen a

1. A kutatást a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – NKFIH támogatta a K 123847 nyilvántartási számú támogatási szerződés alapján.

* Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, adjunktus; kutató Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD-H), kovacs.klara@foh.unideb.hu

** Debreceni Egyetem GTK, egyetemi docens, muller.anetta@econ.unideb.hu

*** Debreceni Egyetem GTK, egyetemi docens, tanszékvezető fenyves.veronika@econ.unideb.hu

a Debreceni Egyetem Műszaki Kar, főiskolai tanár, dékán, tanszékvezető edit@eng.unideb.hu

b Debreceni Egyetem GTK, egyetemi docens, tanszékvezető bacsne.baba.eva@econ.unideb.hu

2. A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

tanári pálya kríziséről beszélhetünk, míg Magyarországon szintén bizonytalan jövőkép és önszelekció jellemzi ezt a pályát. A pedagógus szakma nem vonzó a tehetséges diákok számára, és alacsony presztízsű szakmának tekintik a legtöbb közép-európai országban (Engler, Kovács, Chanasova, Blasiak, Dybowska & Szewczuk, 2014; Hegedűs, 2015).

A 2000-es években ausztrál, amerikai, német, norvég és még jó néhány európai ország vizsgálta és állapította meg a „tanár-toborzás” és átképzés nehézségét (Preston, 2000; Ramsey, 2000 idézi Watt, Richardson, Klusmann, Kunter, Beyer, Trautwein & Baumert, 2012; Liu, Kardos, Kauffman, Preske & Johnson, 2000; Ofsted, 2011; Johnson & Birkeland, 2003; OECD, 2004; 2011). A 2008-as gazdasági válság idején az alacsonyabb fizetések ellenére a tanári pálya némileg felértékelődött azokban az országokban, ahol közalkalmazottak voltak a pedagógusok, hiszen biztonságos, nyugdíjas korig megtartható állást jelentett számukra a tanítás. A válság elmúltával a pálya iránti érdeklődés ismét csökkent, így az elmúlt évtizedben számos kutatás született a tanári pálya választására irányuló motiváció vizsgálata céljából.

Tanulmányunkban megvizsgáljuk, hogy milyen motivációkkal érkeznek a felsőoktatásba és a választott szakukra a szakközépiskolások öt ország (Magyarország, Szerbia, Románia, Ukrajna és Szlovákia) elsősorban kisebbségi és többségi magyar hallgatói, különös tekintettel a pedagógusképzésre. Célunk feltárni, hogy egyrészt milyen társadalmi tényezők befolyásolják a felsőoktatási tanulmányokra, intézmény- és szakválasztásra irányuló motivációkat e speciális régió szakközépiskolásainak körében, egyáltalán milyen mintázatokat tapasztalhatunk a motivációk mögött, másrészt e motivációknak és a szocioökonómiai státusznak milyen befolyásoló szerepe van abban, hogy egy diák a pedagógusképzést választotta.

Elemzéseinkhez az IESA kutatás³ adatbázisát használtuk fel (N=2017). A kutatás keretében 2015-ben 13 felsőoktatási intézmény hallgatóit vizsgáltuk meg: ebből három-három Magyarországon az Észak-Alföldi Régióban és Kárpátalján, négy (kihelyezett tagozatokkal) Erdélyben és a Partiumban, egy a Vajdaságban és kettő Felvidéken található.

A tanulmány elméleti részében az általános elméleti megközelítéseken, hazai és nemzetközi trendeken túl a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja (CHERD-H) által az elmúlt években végzett hazai és nemzetközi pedagógusjelölt hallgatóit vizsgáló kutatásokból szemezgetünk, melyek keretében többek között társadalmi háttérüket, motivációikat, jövőterveiket, nevelési attitűdjeiket, tanulmányi eredményességüket igyekeztünk feltérképezni a visegrádi országokban, illetve határon innen és túli kisebbségi magyar felsőoktatási intézményekben.⁴ Ezekben, és a jelen tanulmány alapját képező kutatásban is többféle szempontból vizsgálták és végeztek összehasonlításokat a pedagógusjelöltek körében: nem pedagógusképzésben részt vevő hallgatókkal (Pusztai, Ceglédi, Bócsi, Kovács, Dusa, Márkus & Hegedűs, 2015; Kerülő, 2015), a középiskola fenntartója mentén felekezeti és állami szektorközi összehasonlításban (Pusztai, 2015), kisebbségi és többségi nemzetiségi relációban (Márkus, 2015), de a szakközépiskolákat külön eddig nem vizsgáltuk. Noha 2016-tól a hagyományos szakközépiskolákat szakgimnáziumokká nevezték át, mivel kutatásunk még ez előtt zajlott, így a korábbi elnevezést használjuk.

3. Az Institutional Effect on Students' Achivement (IESA) kutatás a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja (CHERD-H) koordinálásával valósultak meg (RH/885/2013).

4. Teacher Education in Central and Eastern Europe (TECERN), Visegrad Fund Standard Grant No. 21210119 (2014); Szakmai szolgáltató és kutatást támogató regionális hálózatok a pedagógusképzésért az Észak-Alföldi régióban (SZAKTÁRNET), TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0009 (2013-2014).

A továbbtanulási motivációk elméleti háttere

Több nemzetközi tanulmány foglalkozik a serdülők és fiatalok pályaválasztási motivációjával. Több szerző állapítja meg, hogy a fiatalok döntésképtelenek jövőbeli pályájuk kiválasztása során (Gati, Opisow, Krausz & Saka, 2000 idézi Vendel, 2007; Akos, Konold & Niles, 2004), mások a döntéshozatal pszichés gátjait (Larson, Busby, Wilson, Medora & Allgood, 1994) vagy a hivatások közti választás nehézségeit emelik ki (Busacca, 2002).

Gati és mtsai (2001 idézi Vendel, 2007) a pályaválasztási döntések vizsgálata során egy hierarchikusan összekapcsolódó háromtényezős modellt alkottak. Eszerint a pályaválasztási döntések problematikájának első tényezője a döntéshozási képesség hiánya, ami (a) a döntéshozási folyamatban való részvétel iránti motivátlanságból, (b) a döntéshozatalra való készség hiányából és (c) a döntéshozáshoz kapcsolódó diszfunkcionális magatartásból (pl. irreális elvárások) áll. Második tényezőként az információhiányt azonosították be, amely négy kategóriára bontható: (a) információhiány a pályaválasztási folyamatról, (b) önmagunkról, (c) a választási lehetőségekről, valamint (d) az információszerzés módjáról. A modell harmadik tényezője (a) a következtlen információhasználat, ami az információk megbízhatatlanságából, (b) az ellentmondó preferenciák közötti választási kényszerből, illetve (c) a kompromisszumra törekvés nehézségeiből fakadó belső konfliktusból, és a mások befolyásolási szándékából eredő külső konfliktusból áll. A három kategóriacsoportra épülő klasszifikáció helyességét különböző nemzeti (Kína: Tien, 2005), illetve nemzetközi (Gati & Saka, 2001; Osipow & Gati, 1998) kutatások igazolták.

Hazai vizsgálatok szerint a továbbtanulási hajlandóság, intézmény- és szakválasztás egyrészt értékorientáció, motiváció és hajlam kérdése, másrészt racionális döntés eredménye: a szülők és a gyermek egyfajta költség-haszon kalkulációt végeznek, melynek keretében felméri a továbbtanulásba fektetett összeg, idő, energia és a vélt haszon különbségét. Az oktatási expanzió után az oktatásszociológiai elemzések sokkal bonyolultabbá váltak a továbbtanulási döntések vizsgálatában, előtérbe került az intézmények, helyszínek, az időtartamra vonatkozó interpretációk vizsgálata (Boudon, 1998; Pusztai, 2015).

A diákok érdeklődési körének és továbbtanulási motivációjának vizsgálatakor fontos kérdés, hogy melyek azok a tényezők, amelyek a végzős diákokat befolyásolják. Az egyéni szakmai érdeklődés, a család, a felsőoktatási intézmény presztízse, a pénzkereseti lehetőségek, a tanárok ösztönzése, a barátok, ismerősök véleménye és az intézmény közelsége a fiatalok lakóhelyéhez – mind megtalálhatóak voltak a válaszok között. Az Oktatási Hivatal (OH, 2014) vizsgálatában a válaszok közt a „minél jobban fizetett állás” motivációs ereje egyértelműen megkérdőjelezhetetlen volt, de az olyan személyes indok, mint „az azzal foglalkozzak, amivel szeretnék” is fontos szerepet játszik. A sor végén az olyan állítások állnak, amelyek egyfajta „parkoló pályaként” értelmezik és használják a felsőoktatási tanulmányokat, mielőtt az így gondolkodó fiatal elkezdene dolgozni (1. ábra).

1. ábra. Miért akar továbbtanulni? (N=573 középiskolás). Forrás: OH, 2014

Ezzel szemben Paksi és mtsai (2013) a fiatalok életútját meghatározó döntési stratégiák vizsgálata során azt állapítják meg, hogy a fiatalok egyre nagyobb része lép ki a munkaerőpiacra, majd tér vissza az oktatásba, avagy megpróbálja összeegyeztetni a munkavállalást a tanulmányaival. Megfigyelhető, hogy az oktatás „alternatív szerepet” kap a fiatalok életében. Már nem csak mint humán tőkebefektetés jelenik meg számukra, hanem mint kvázi „parkolópálya”, ahol – érthető és racionális stratégiaként – a hallgatói státusz relatív védettségét preferálják egészen addig, amíg nem tudnak elhelyezkedni a munkaerőpiacon, még akkor is, ha korábban be tudták fejezni tanulmányaikat. Amint állást kapnak, azonnal kilépnek az oktatási rendszerből, így próbálva elkerülni a munkanélküliség stigmáját. Részben emiatt egyre inkább kitolódnak az oktatásban eltöltött évek (Paksi, Géring & Király, 2013).

Ha szakközépiskolások tanulmányi aspirációit vizsgáljuk, akkor Lannert (2004) adatai szerint sokkal jellemzőbb körökben, hogy inkább főiskolára jelentkeznek, míg a gimnazisták inkább az egyetemeket célozzák meg inkább. Egy országos reprezentatív kutatás eredményei szerint a pedagóguspályát szinte ugyanolyan arányban választják a gimnazisták (15,3%), mint a szakközépiskolások (14,5%), ugyanakkor a gimnazista végzettséghez nagyobb szakválasztási valószínűség párosul a szakközépiskolai végzettséghez viszonyítva (Paksi, Veroszta, Schmidt, Magi, Vörös, Endrődi-Kovács & Felvinczi, 2015).

Pedagógusjelölt hallgatók társadalmi háttere és motivációi

A továbbiakban arra keressük a választ, hogy kikből lesznek a pedagógusok/jelöltek. Ha a pedagógusjelölt hallgatókat közép-európai összehasonlításban vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy míg hazánkban legnagyobb arányban vagy pedagóguscsaládokból, vagy felsőfokú végzettségű szülők gyermekei jelentkeznek a tanár-, tanítóképzésbe, addig pl. Szlovákiában, vagy a lengyelországi Ignatianum Katolikus Egyetemen elsősorban a társadalmi mobilitás egyik eszközének tekintik a pedagógusképzésbe való jelentkezést, a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők gyerekei pedig inkább társadalmi státuszuk megőrzését szeretnék elérni. A környező országokban, de Magyarország hátrányosabb régióiban, mint például az észak-alföldi régió felsőoktatási intézményeiben is jóval

magasabb az elsőgenerációs értelmiségi hallgatók aránya a pedagógusképzésben, s országosan is kimutatható, hogy a diplomás szülőkkel rendelkező vagy kedvezőbb anyagi helyzetben lévő családok gyermekei nagyobb eséllyel választanak más szakot (Györgyi, Kaminska, Márkus, Prucnal, Pulak & Szócs, 2014; Hanesova, 2014; Kaminska, Prucnal & Pulak, 2014; Paksi & mtsai., 2015).

A tanulmányunk alapját képező kutatásban egyértelműen igazolódott a pedagógusjelöltek hátrányosabb társadalmi háttere az észak-alföldi régióban és a határon túli kisebbségi magyar intézményekben. Azt láthatjuk, hogy felülreprezentáltak az alacsony vagy maximum középfokú iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyerekei, főként kisvárosok, községek gimnáziumaiban és szakközépiskoláiban érettségizettek, akik elsősorban lakóhelyükön keresnek továbbtanulási lehetőségeket, többségük a székhelymegyéjükben (Kerülő, 2015). Lényegesen többen vannak körükben a nem dolgozó szülők – elsősorban anyák – gyerekei, különösen a határon túli térségekben. A pedagógusjelöltek szignifikánsan alacsonyabbnak értékelik anyagi helyzetüket más szakos társaikhoz viszonyítva, emellett a legnagyobb kiadásokat a pedagógushallgatók mintegy 23 százaléka engedheti meg magának (pl. nyaralás, megtakarítás), míg más szakos hallgatók esetében ez az arány kb. 31%, s nagyobb arányban vannak azok is, akik mindennapi szükségleteiket sem tudják fedezni előbbiek esetében (Pusztai & mtsai., 2015).

A FIT-Choice (Factors Influencing Teaching Choice – Tanáripálya-választást befolyásoló tényezők) skálát a pedagógus pályát választók motivációs hátterének feltárására hozták létre (Watt & Richardson, 2007). Az eredmények szerint a pályakezdőket a tanári hivatás választásában a hivatáshoz kapcsolódó erős altruisztikus motiváció befolyásolja, illetve a tanítás és az önfejlesztés között feltételezett összefüggés. A pályán lévők a hivatásukért megtett erőfeszítésüket, kitartásukat, szakmai fejlődésüket, vezetői ambícióikat, hivatásukkal való elégedettségüket jelölték meg motiváló tényezőkként (Watt & Richardson, 2007). Más vizsgálatok szerint a pedagógusképzésbe való jelentkezés fő motivációi a diploma szerzése, a család hatása, különösen a gyerekkori emlékek, személyes és altruista motívumok, a hallgatói életmód, vonzódás a pedagógusképzés iránt, korábbi tanárok mint követendő példák befolyásoló szerepe, iskolai tapasztalatok, szerepmoделlek, kulcsemberek és a kortársak befolyása. A legerősebb elköteleződést és kitartást a pedagóguspálya mellett a női és a vidékről érkező pedagógusjelölt-hallgatók tanúsítják (Jancsák, 2014; Hanesova, 2014; Kaminska, Prucnal & Pulak, 2014). Összességében hazánkban azt láthatjuk, hogy a pedagógusképzésbe való jelentkezők motivációit a szakmaiság és a karrierszempontú tényezők erős jelenléte határozza meg, a pályaválasztási döntésekben ez a pálya mint másodlagos alternatíva nem meghatározó tényező (Paksi & mtsai., 2015).

Ha megnézzük, hogy milyen különbség van a középiskola típusa szerint a pedagógusképzésbe jelentkezett hallgatók között, akkor szlovákiai adatok azt mutatják, hogy a gimnazistákat sokkal jobban érdeklik a nevelési és pszichológiai elméletek, míg a pedagógiai profilú szakközépiskolások inkább az egyes tárgyak oktatásának módszertana és a tanítás aktualitásai iránt érdeklődnek jobban (Hanesova, 2014).

Kutatásunkban Pusztai (2015) ötféle motivációtípust különböztetett meg a továbbtanulási, intézmény- és szakválasztásban. Eredményei szerint a romániai és magyarországi pedagógusjelöltek legfontosabb pályaválasztási érve a biztos karrier volt – s a kárpátaljai diákokkal együtt összességében is ez a pályaválasztási motiváció sokkal erőteljesebb, mint a nem pedagógusjelölt hallgatóknál –, míg a kárpátaljai diákok esetében ez csak az állami szektorból érkezőkre volt érvényes, addig a magyarországi állami szektorból érkezőkre inkább jellemző a moratóriumorinétált érvelés.

A tanári pálya önszelekciós mechanizmusát jól mutatja, hogy a tanárképzés bolognai típusú rendszerében a rosszabb eredményekkel végzett bölcsész tanárjelöltek kisebb valószínűséggel folytatják tanulmányaikat a

mesterképzésben, a jobb eredményekkel végzők pedig inkább más szakot választanak, mint a tanárképzés. Hasonlóképpen, a természettudományi alapképzés eredményesebb hallgatói nagyobb arányban választanak nem tanárképzési mesterszakot, a rosszabb eredményességgel jellemezhetőek pedig közel hasonló arányban felvételiznek tovább pedagógusképzési mesterszakra vagy fejezik be tanulmányaikat (Sági & Ercsei, 2014). A diploma-szerzés után nagyobb valószínűséggel helyezkednek el pedagógusként a rosszabbul teljesítők, s 5-6 év után is őket találjuk meg a pályán, mivel a jobban teljesítők körében nagyobb valószínűséggel következik be a pályaelhagyás (Varga, 2007).

Kutatási kérdések, minta és módszerek

Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy milyen mintázatok alakulnak ki a tanulmányi, intézményi és szakválasztási motivációkat tekintve Magyarországon az észak-alföldi régió, valamint határon túli, elsősorban kisebbségi magyar intézmények szakközépiskolát végzett hallgatói körében, illetve milyen országonkénti különbségek vannak ezekben a kérdésekben, s mely szociokulturális, demográfiai tényezőknek van szerepe. Továbbá kíváncsiak voltunk arra is, hogy milyen szociokulturális és motivációs tényezők befolyásolják azt, hogy e régióban egy szakközépiskolás a pedagógusképzést választja-e.

A mintavételi keret meghatározása az intézmények adatszolgáltatása alapján történt. Az intézmények és a karok hallgatószámával arányosan alakítottuk ki az elemszámot, ebből kifolyólag természetesen sokkal több magyarországi hallgató van, mint határon túli. Az alap- és az osztatlan képzés 2. évfolyamán 20 százalékos, a mester- 1. évfolyamán és az osztatlan képzés 4. évfolyamán pedig 50 százalékos mintát terveztünk. A diákokat csoportosan, egyetemi/főiskolai kurzusokon kerestük meg. A véletlenszerűség érvényesülését az e csoportok random módon történő kiválasztása biztosította (Pusztai & Ceglédi, 2015).⁵

Faktorelemzéssel vizsgáltuk meg a felsőoktatási tanulmányokra, az intézmény- és szakválasztásra vonatkozó motivációkat (Maximum likelihood módszer, Direct oblimin rotációval). Ezek mérésére mindhárom esetben egy 12 itemes kérdésblokkot használtunk, s a válaszadóknak mindegyikről el kell kellett dönteniük, hogy szerepet játszott-e a döntéseikben. A faktorelemzés eredményeképpen a felsőoktatási tanulmányokra vonatkozó válaszok két faktorba rendeződtek: a munkahelyhez kapcsolódó motivációkhoz tartoznak az olyan tényezők, mint az elhelyezkedés, jól jövedelmező állás és a tudás gyarapítása, míg az extrinzik tanulmányi motivációk a szülők, tanárok, barátok szerepe. Mindkét motivációtípus az intézmény- és szakválasztásban is megjelenik, ezért ugyanígy neveztük el őket. Az extrinzik és a munkahelyhez kapcsolódó intézmény- és szakválasztási motiváción kívül az előbbiben elkülönültek az olyan intrinzik motivációk, mint a sokféle kapcsolat kialakítása, tudásgyarapítás és az anyanyelven történő tanulás, míg a szakválasztásban a harmadik, pragmatikusnak nevezett motivációkhoz tartoznak szintén az anyanyelvi tanulás és a tandíjfizetés elkerülése. Érdekesség, hogy a szakválasztásban szinte alig, statisztikailag nem értékelhető módon játszik szerepet a tudás gyarapítása és a kapcsolatok építése, mint motivációs tényezők. A faktorok összetételét, a faktorsúlyokat és a statisztikai értékeket a 1. táblázat tartalmazza.

5. A vizsgált intézmények: Debreceni Egyetem, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Nyíregyházi Főiskola, Babeş-Bolyai Tudományegyetem Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Babeş-Bolyai Tudományegyetem Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szatmárnémeti és Székelyudvarhelyi Kihelyezett Tagozata, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyváradi Állami Egyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Munkácsi Állami Egyetem, Ungvári Nemzeti Egyetem, Ujvidéki Egyetem, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Selye János Egyetem.

	Tanulmányi motivációk		Intézményválasztási motivációk			Szakválasztási motivációk		
	Munkahely- hez kapcsolódó	Extrinzik	Munkahely- hez kapcsolódó	Intrinzik	Extrinzik	Munkahely- hez kapcsolódó	Pragmatikus	Extrinzik
Nagyobb esélyem legyen vezető pozíció elérésére			-,545			,516		
Elismert foglalkozásom legyen	,628		-,536			,587		
Jól jövedelmező állást találjak	,525		-,715			,791		
Könnyebb legyen elhelyezkedni	,639					,568		
Gyarapítsam tudásom	,578			,733				
Sokféle kapcsolatot alakítsak ki	,348			,472				
Az anyanyelvemen tanulhassak				,433			-,793	
Ne kelljen tandíjat fizetni							-,412	
Kövessem a családi példát		,741				,619		,741
Kövessem barátaim példáját		,544				,632		,692
Megfogadjam a szüleim, tanárain tanácsát		,455				,457		,367
Magyarázott variancia értéke	33,1%			38,75%			41,76%	

1. táblázat. A tanulmányi, intézményi és szakválasztási motivációk faktorai. Forrás: IESA 2015 (N=2017). Megjegyzés: >,33 faktorsúlyok vannak feltüntetve (Kaiser-kritérium)

A faktorsúlyokat 0-tól 100-ig tartó skálává alakítottuk át, ahol a 0 jelenti, ha egy motivációtípus egyáltalán nem jellemzi a diák preferenciáit, 100 pedig, ha teljes mértékben szerepet játszott a döntésében. Jól látható mindegyik területen, hogy milyen nagy szerepe van a továbbtanulásban és az intézmény-, illetve a szakválasztásban a diákokat körülvevő személyek (család, tanárok, barátok) véleménye: elsősorban ezekben a faktorokban

láthatjuk a legmagasabb pontszámokat. A tanulmányi motivációban 73,9, az intézményválasztásban 74,1, míg szak melletti döntésben 78,9 pontot értek el átlagosan a diákok az extrinzik motivációk fakoraiban. A legalacsonyabb pontszámokat a munkaerőpiaci tanulmányi (28,6 pont) és az intrinzik intézményválasztási motivációk (38,18 pont) fakoraiban tapasztalhatjuk. Ezek az eredmények összhangban vannak korábbi, a továbbtanulási hajlandóságot vizsgáló kutatások eredményeivel: a munka elkerülése, de a szülők, rokonok és középiskolai tanárok motiváló szerepe fontos befolyásoló erővel bír (Paksi, Géring & Király, 2013; Jancsák, 2014).

A társadalmi háttér vizsgálatához a nem, a szülők iskolai végzettsége, az objektív anyagi helyzet (milyen jakkal rendelkezik a család) és a szubjektív társadalmi helyzet (az anyagi helyzet alapján milyen csoportba sorolná magát a válaszadó), valamint a 14 éves kori lakóhely településtípus nagysága változókat vontuk be az elemzésekbe. Az összefüggések statisztikai elemzéséhez SPSS 24 programcsomaggal Chi-négyszet próbát, varianciaelemzést és logisztikus regressziót alkalmaztunk.

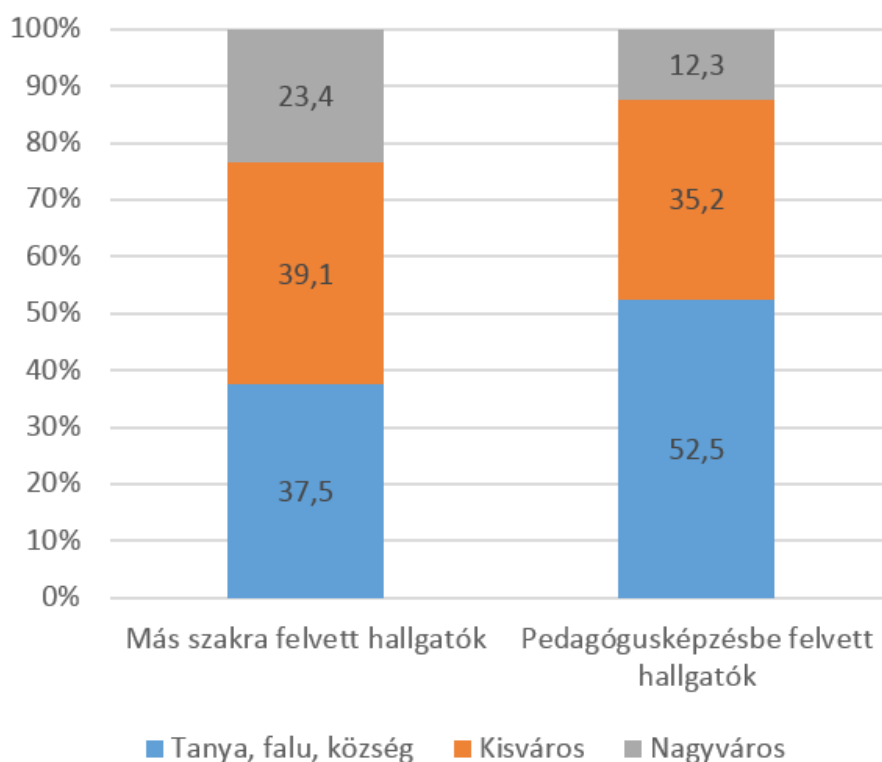
Eredmények

A válaszadók 21%-a, 396 fő válaszolta azt, hogy szakközépiskolában érettségizett. Döntő többségük magyarországi hallgató 218 fő, Erdély és Partium 59, Felvidék 60, Vajdaság 40, Kárpátalja 18 fő, így országonkénti összehasonlításra csak korlátozott módon van lehetőség. A szakközépiskolai belépők aránya a legmagasabb, egyharmad az akkor még Nyíregyházi Főiskolán, de a két debreceni intézményben is egyötöd, ami összhangban van Lannert (2004) eredményeivel, mely szerint a szakközépiskolások inkább választanak főiskolát továbbtanulásuk helyszínéül. A hazai óvó- és tanítóképzésben minden harmadik hallgató szakközépiskolában érettségizett, a tanárképzésben viszont valamivel több, mint minden tizedik. Míg a Nyíregyházi Főiskola pedagógusképzéseiben magasabb a szakközépiskolában végzett tanulók aránya, addig a Debreceni Egyetemen inkább más szakok vonzzák őket (Pusztai & mtsai., 2015).

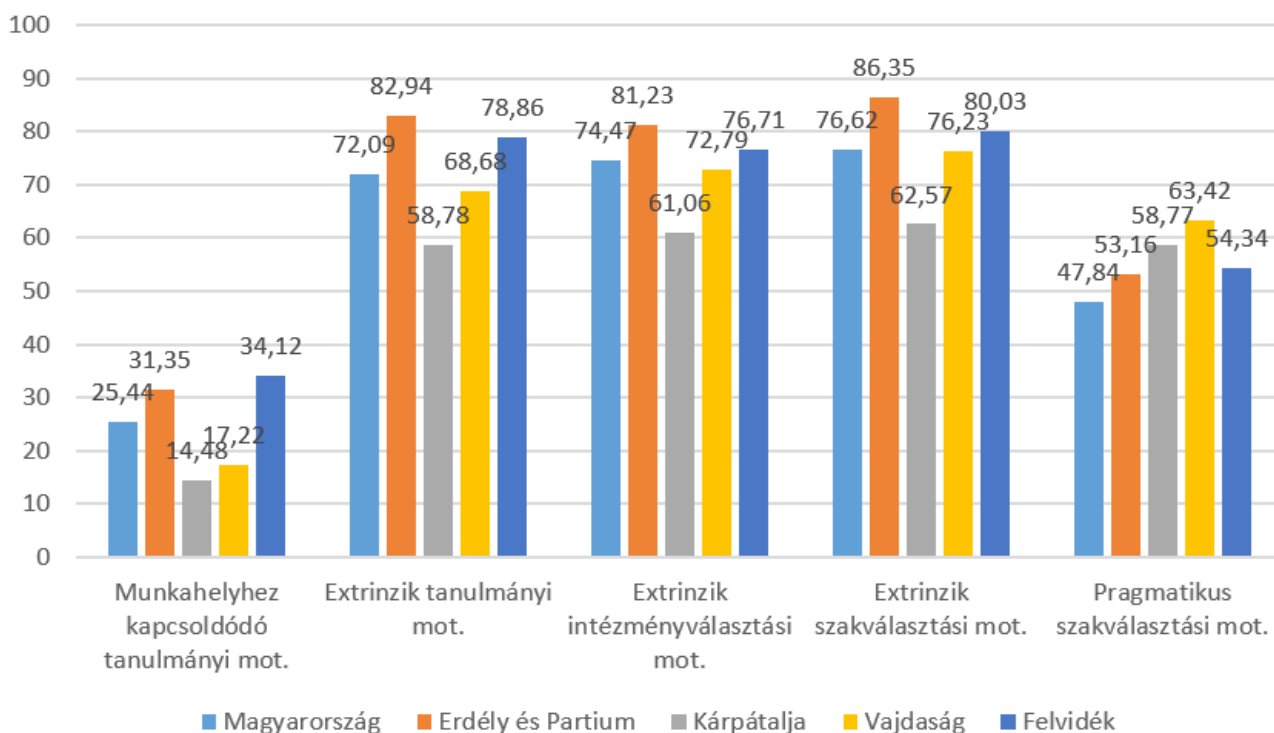
Az általunk vizsgált szakközépiskolások közül 274 fő (69,2%) nem, ugyanakkor egyharmaduk (122 fő) vesz részt pedagógusképzésben. A pedagógusképzésben tanuló hallgatók kétharmada (76,5%) nő, ami jól igazolja a pálya elnőiesedését már a hallgatók körében is. A szülők iskolai végzettsége és az anyagi helyzet szerint nincs különbség a pedagógusképzésbe felvett és más képzésbe jelentkezők között, viszont településtípusonként szignifikáns különbségeket találtunk: a pedagógusképzésbe jelentkezők többsége (52,5%) származik községből, faluból, s a településméret nagyságával csökken az arányuk (2. ábra).

2. ábra. A pedagógusképzésben és nem pedagógusképzésben részt vevő szakközépiskolások lakóhelyének településtípusa 14 éves korukban. Forrás: IESA 2015, saját szerkesztés. Tanulmányi, intézmény- és szakválasztási motivációk országoként és a társadalmi háttér mentén

A tanulmányi, intézmény- és szakválasztási motivációkat vizsgálva megnéztük, hogy milyen különbségeket találhatunk országonként, a hallgatók társadalmi háttére mentén, illetve a pedagógusképzést választók és nem választók között. Az intrinzik és munkahelyhez kapcsolódó intézményi, illetve szakválasztási motiváción kívül mindenben szignifikáns különbségeket találtunk országonként. A felsőoktatási tanulmányok motivációit tekintve mindkét faktorban a kárpátaljai diákok érték el a legalacsonyabb pontszámot (14,48 és 58,78 pont), míg a tudatos munkahely-választási motívum a felvidéki diákokra (34,14 pont, $F(4,390)=4,405$, $p=0,002$), az extrinzik motiváció pedig a partiumi és erdélyi diákokra jellemző a leginkább (82,94 pont, $F(4,390)=4,567$, $p=0,001$). A családi, baráti minta és tanácsok szerepe az intézmény- és szakválasztásban szintén a partiumi és erdélyi diákoknak a legfontosabb (81,23 és 86,35 pont), őket követik egy szinte ugyanolyan, 70 fölötti pontszámmal a felvidéki, magyarországi és vajdasági diákok, s legkevesbé fontos a kárpátaljai diákoknak (61,06 és 62,57 pont, $F(4,390)=2,668$, $p=0,032$; $F(4,390)=3,122$, $p=0,015$). A pragmatikum szerepe a szakválasztásban a vajdasági és a kárpátaljai diákoknak a legfontosabb (63,42 és 58,77 pont), míg a magyarországiaknak a legkevesbé (47,84 pont, $F(4,390)=2,423$, $p=0,048$) (3. ábra).

3. ábra. A tanulmányi, intézményi és szakválasztási motivációk átlagpontszámai országoként (szignifikáns különbségek, $P \leq 0,005$, $N=395$). Forrás: IESA 2015, saját szerkesztés.

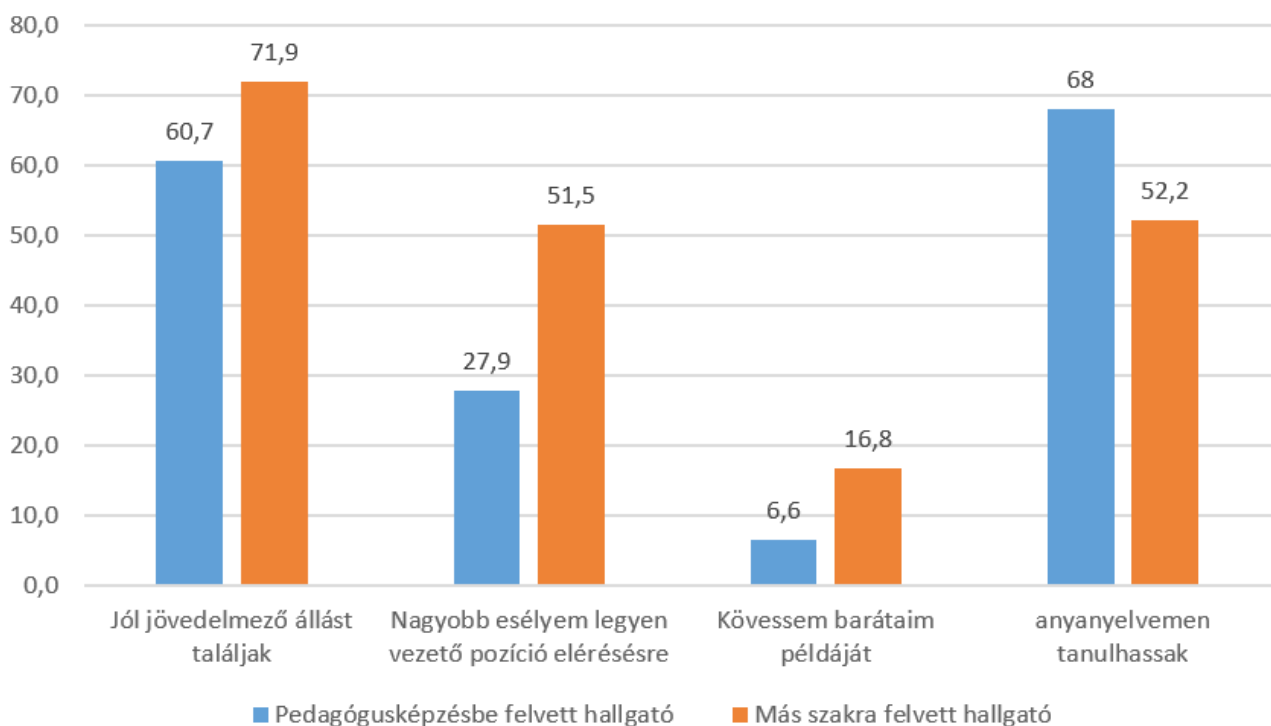
Az apa iskolai végzettségének nincs hatása egyik motivációban sem, viszont az anyáénak igen. Az anya iskolai végzettsége meghatározó abban, hogy fontos legyen a gyerek számára a továbbtanulás, annak érdekében, hogy minél jobb munkahelyet, jól jövedelmező állást, kapcsolatokat, s az ezekhez megfelelő tudást szerezzen a felsőoktatási intézményben (munkahelyhez kapcsolódó tanulmányi motiváció). Elsősorban a középfokú végzettségű anyák preferálják ezeket a tényezőket, s növelik a gyerekek motivációját (27,88 pont), őket követi az alacsony végzettségű anyák gyerekeinek átlagpontszáma (23,47 pont), a legalacsonyabb pontszámot a felsőfokú végzettségű anyák gyerekei érték el, számukra a legkevésbé motiválók ezek a tényezők (17,49 pont, $F(2,369)=4,256$, $p=0,015$). Azt láthatjuk, hogy elsősorban a nem diplomás anyák egyfajta kiemelkedési lehetőséget látnak gyerekeik számára abban, ha a felsőoktatásban folytatják tanulmányaikat, s ebben elsősorban – saját helyzetükből kiindulva – a jobb munkalehetőségek előnyeit tartják a legfontosabbnak.

A szubjektív anyagi helyzetnek az olyan pragmatikus szakválasztási motivációkban van szerepe, mint a tandíj fizetésének elkerülése és az anyanyelven történő tanulás: minél jobb a társadalmi helyzet, annál kevésbé motiválók a hallgatók számára ezek a tényezők. A legmagasabb pontszámot a legrosszabb anyagi helyzetben lévők érték el (56,54 pont), a legalacsonyabbat pedig a legjobb anyagi háttérrel jellemezhetők (44,42 pont, $F(3,367)=2,912$, $p=0,034$). Jól látható, hogy a magasabb társadalmi státuszú csoportokban más tényezőknek van szerepe a szakválasztásban, hiszen nincsenek anyagi korlátai sem a tandíjfizetésnek, sem pedig, hogy messzebb lévő, esetlegesen magasabb presztízsű intézmény kínálta szakon tanuljon a gyermek. A szubjektív anyagi helyzet szerepe a szakválasztásban jól mutatja, hogy szignifikáns anyagi és társadalmi különbségek vannak az egyes szakok között.

Az intézményválasztás intrinzik motivációiban a településtípusnak van hatása: minél nagyobb településről származik egy hallgató, annál inkább fontos a számára, hogy olyan felsőoktatási intézménybe jelentkezzen, illetve tanulhasson, ahol gyarapíthatja tudását, sokféle kapcsolatot alakítson ki és az anyanyelvén tanulhasson (ha

határon túlról érkeznek). A nagyvárosi hallgatók 39,77 pontot, a kisvárosiak 37,1, míg a legkisebb településről származók 30,34 pontot értek el ($F(2,375)=3,874, p=,022$).

Nem meglepő módon a szakválasztás motivációiban találhatunk szignifikáns különbségeket a pedagógusképzésben részt vevő és nem részt vevő hallgatók között. De mielőtt a faktorokban lévő különbségeket megvizsgáltuk, az egyes válaszlehetőségekben is megnéztük a különbségeket, hiszen a szakra való jelentkezés egyúttal a pedagógusképzésbe való jelentkezés motivációját is jelenti. Egyedül az anyanyelven történő tanulásban értek el magasabb arányt a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók: mintegy kétharmaduk emiatt jelentkezett ebbe a képzésbe. Ennek hátterében a határon túli intézmények szűkösebb képzési kínálata áll, melynek szervezését képezik a magyar nyelvű óvopedagógia, tanító-, és tanárszakok a kisebbségi iskolák mint a magyar kultúra, hagyományok, anyanyelv és értékek őrzőbástyái tanár-utánpótlásának biztosítása érdekében. Ugyanakkor jól látható, hogy nem tekintenek jól jövedelmező, sikeres karriert jelentő szakmaként a pedagóguspályára, hiszen többen vannak azok, akik ezek miatt más szakra jelentkeztek. A barátok mint követendő példák, nagyon alacsony arányban motiválták a hallgatókat a szakválasztásban, de a pedagógusképzésben részt vevők alig 6%-ának játszottak szerepet abban, hogy ezt a képzést választották. Szlovákiai pedagógusképzési hallgatók körében végzett vizsgálatban is azt az eredményt kapták, hogy a válaszadók mintegy kétharmadának senki sem játszott szerepet abban, hogy a pedagógusképzést választotta, ugyanakkor minden ötödik, egy másik vizsgálatban minden harmadik hallgató szülei vagy barátai tanácsát követte (Engler & mtsai., 2014; Hanesova, 2014). Más esetben nem találtunk szignifikáns különbséget (4. ábra).

4. ábra. A pedagógusképzésben és nem pedagógusképzésben részt vevő szakközépiskolások szakválasztási motivációi (szignifikáns különbségek, $P \leq 0,005$). Forrás: IESA 2015, saját szerkesztés.

Mindhárom motivációtípusban magasabb pontszámot értek el a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók, ami jól mutatja, hogy már a felvétel előtt tudatosabban, a pálya iránt motiváltabban választották a pedagógusképzést: a szakválasztásban is a szülőknek, tanároknak, barátoknak a motiváló ereje a legerősebb, ebben értek el a legmagasabb pontszámot (82,63 pont, más szakosok 75,89 pont, $F(1,394)=5,171$, $p=0,024$), a második helyen a szak közelsége mint motivációs tényező, és az anyanyelven tanulás jelenik meg (56,39 pont pedagógusképzési hallgatók körében, 49,42 pont más szakosok, $F(1,394)=3,854$, $p=0,050$). Ez utóbbiban nagy szerepet játszik a vizsgált régió és a minta sajátossága, az a tény, hogy határon túli hallgatók és a kisebbségi felsőoktatási képzési intézmények profiljában fontos helyet kap a pedagógusképzés, s főként az anyanyelven történő pedagógusképzés megjelenése, mint a magyar kultúra átadásának és fennmaradásának alappillére és záloga. Ez az eredmény alátámasztja Márkus (2015) állítását, mely szerint, noha a hallgatók szakválasztását elsősorban az általánosabb felsőoktatási tanulmányi célok motiválják, mint a kedvezőbb munkaerő-piaci helyzet vagy az ismeretszerzés, ám az anyanyelven tanulás sokkal fontosabb a kisebbségi magyar hallgatók számára (összességében a második legfontosabb az összes tényező közül). Azonban igaz az is, hogy a szűkebb határon túli kisebbségi magyar intézmény- és szakínálat következtében, melyben rendszerint szerepet játszik a pedagógus pálya lehetősége, eredményezi a legkevésbé tudatos szakválasztást és azt, hogy kevesebb azon hallgatók aránya, akik mindenképpen pedagógusként szeretnének elhelyezkedni. A munkahelyhez kapcsolódó motivációk játszanak a legkevésbé szerepet mindkét hallgatótípus körében: a pedagógusképzésben részt vevők azonban itt is magasabb pontszámot értek el (43,74), mint a más szakosok (36,23 pont, $F(1,394)=5,257$, $p=0,022$).

A pedagógusképzésbe való jelentkezés prediktorai

A továbbiakban logisztikus regresszióval vizsgáltuk meg, hogy mely társadalmi és egyéni motivációs tényezőknek van befolyásoló szerepe a pedagógusképzésbe történő jelentkezésben. Két lépcsőben vontuk be a vizsgált változókat: először a társadalmi háttérváltozók hatását teszteltük, majd pedig a tanulmányi, intézményi- és szakválasztási motivációkat annak érdekében, hogy megnézzük, képesek-e felülmúlni a szubjektív motivációs tényezőket a szocioökonómiai háttérváltozókat (2. táblázat). Az első modellben a nemnek és településtípusnak van szignifikáns hatása, ami összhangban van a kétváltozós elemzések eredményeivel. A férfiakkal és a nagyvárosiaknak 42%-kal kisebb az esélye arra, hogy pedagógusképzésben kezdik meg tanulmányaikat, ami azért van, mert sokkal nagyobb valószínűséggel választanak más szakokat. Eredményeink összhangban vannak a korábbi kutatási eredményekkel, melyek a szakma, s a képzés elnöiesedésére hívják fel a figyelmet (Engler & mtsai., 2014; Hanesova, 2014; Paksi & mtsai, 2015).

A szubjektív motivációk a nemi különbségeket nem, de a településtípus hatását képesek felülmúlni, tehát eredményeink szerint a szakválasztási motivációknak sokkal erőteljesebb befolyásoló ereje van, mint annak, hogy milyen méretű településről, az ott kapott érték- és normarendszerrel felvértezve érkezik egy hallgató a felsőoktatásba. Azok a szakközépiskolások, akikre mindhárom szakválasztási motiváció sokkal inkább jellemző, különös tekintettel, ha a családi, szülői, baráti hatás erőteljesebb környezetükben, inkább választják a pedagógusképzést. Jól láthatjuk, hogy minél erősebb a motiváció a kiválasztott (pedagógus) szak iránt, s minél tudatosabban választja a diák a pedagógusképzést tulajdonképpen bármilyen célból és okból kifolyólag, annál nagyobb a valószínűsége, hogy emellett fog dönteni társadalmi háttértől és az intézménytől függetlenül. Eredményeink összhangban vannak Jancsák (2014) azon állításával, hogy a tanári pálya választása elsősorban a diák elköteleződésétől és valamely tantárgy iránti erőteljes érdeklődésétől függ a középiskolában.

	Exp (B) 1. modell	sig	Exp (B) 2. modell	sig
Nem (0 nő, 1 férfi)	,580	,045	,542	,034
Településtípus (0 vidék, 1 város)	,577	,022	,648	,092
Szülők iskolai végzettsége osztályokban (folytonos)	,977	,728	,994	,939
Objektív anyagi helyzet (0 átlag alatt, 1 átlag felett)	,904	,691	,927	,779
Szubjektív anyagi helyzet (folytonos)	,994	,622	,997	,790
Munkahelyhez kapcsolódó tanulmányi motivációk			,993	,338
Extrinzik tanulmányi motivációk			1,000	,968
Munkahelyhez kapcsolódó intézményválasztási motivációk			,990	,187
Intrinzik intézményválasztási motivációk			,993	,293
Extrinzik intézményválasztási motivációk			1,000	,990
Munkahelyhez kapcsolódó szakválasztási motivációk			1,014	,026
Pragmatikus szakválasztási motivációk			1,014	,010
Extrinzik szakválasztási motivációk			1,017	,033
Constant	1,345	,729	,183	,260

2. táblázat. A pedagógusképzést választás társadalmi és egyéni befolyásoló tényezői (β logisztikus regressziós együtthatók). Forrás: IESA 2015, saját szerkesztés.

Összegzés és következtetések

Tanulmányunkban egy speciális középfokú intézményből, szakközépiskolákból érkező diákok társadalmi háttérét és tanulmányi, intézmény-, illetve szakválasztási motivációit vizsgáltuk meg különös tekintettel a pedagógusképzésre. Arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen különbségek vannak a pedagógusképzésbe és más szakra felvett, szakközépiskolában érettségizett diákok között társadalmi háttérüket és motivációikat tekintve. Elemzéseinkhez egy Magyarországon az észak-alföldi régióban található és felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és partiumi, valamint vajdasági kisebbségi magyar felsőoktatási intézmények hallgatóit vizsgáló nemzetközi kutatás adatbázisát használtuk fel (összesen 13 intézmény, N=2017, ebből szakközépiskolában érettségizett 396 fő).

Noha a kutatás korábbi eredményei szerint az általunk vizsgált mintában a pedagógusjelöltek körében felülreprezentáltak az alacsonyabb iskolai végzettséggel bíró szülők gyerekei, rosszabb anyagi helyzetben lévő, hátrányosabb társadalmi háttérrel jellemezhető hallgatók, a szakközépiskolások ebből a szempontból sokkal homogénebb mintát képeznek. Az egyetlen különbség a pedagógusjelöltek és más szakosok között a lakóhely településtípusában adódott: összhangban a korábbi eredményekkel a pedagógushallgatók körében többen vannak a kisebb településekről, kisvárosokból, községekből származók.

A szakválasztási motivációkat vizsgálva azt tapasztalhatjuk, a szakközépiskolában érettségizett hallgatók nagy valószínűséggel tisztában vannak szakmájuk, így a pedagóguspálya munkaerőpiaci státuszával, hiszen a más szakos hallgatók körében többen vannak azok, akik a magasabb keresetért, a vezető beosztásért választották az adott szakot, míg a pedagógusjelöltek számára fontosabb, hogy anyanyelvükön tanulhassanak. Ez utóbbi

esetben a határon túli hallgatóknak van szerepük, hiszen az ottani szűkös szak- és intézménykínálatnak köszönhetően sokszor egyedüli alternatívaként kerül képbe a magyar nyelvű pedagógusképzés (Márkus, 2015), s ez leginkább a kárpátaljai diákok körében jelenik meg intézményválasztási motivációként. Ugyanakkor körvonalazódni látszik egy, a létszámát tekintve viszonylag csekély, ámde létező, kevésbé tudatos szakválasztó csoport a szak-középiskolások körében, akik a szakjukat baráti példakövetéssel választják. Arányuk a más szakot választók körében 2,5-szer magasabb. Különösen fontos a barátok, családtagok szerepe és mint követendő példák a tanulmányi, szak- és intézményválasztásban a partiumi és erdélyi diákoknak, s legkevésbé a kárpátaljaiaknak. A felsőoktatási tanulmányok munkaerőpiaci hasznosságát leginkább a felvidéki diákok tartják fontosnak, amikor úgy döntenek, hogy továbbtanulnak.

Elemzéseink utolsó részében logisztikus regresszióval vizsgáltuk meg a pedagógusképzésbe jelentkezésre ható tényezők szerepét. Az első lépcsőben a legfontosabb társadalmi háttérváltozók befolyásoló erejét néztük meg, a másodikban pedig a tanulmányi, intézményi- és szakválasztási motivációk faktorait. A férfiak kisebb esélyét a pedagógusképzésbe való jelentkezésre és a részvételre, így a képzés és a pálya elnőiesedését a regressziós analízis is igazolta, de emellett az összes változó hatásának vizsgálatánál egyedül a szakválasztási motivációknak van befolyásoló szerepe: minél fontosabb egy diák számára a tudatos karrierépítés, a család, barátok ösztönző szerepe vagy akár az olyan „kényelmi” szempontok, hogy ne kelljen tandíjat fizetni vagy hogy anyanyelven tanulhasson, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a pedagógusképzést választja intézménytől függetlenül. Fontos eredmény, hogy ezek a motivációk képesek felülmúlni a településtípusból fakadó hátrányokat is. Eredményeink összhangban állnak korábbi, tanári mesterképzésbe való jelentkezés és felvétel motivációit vizsgáló eredményekkel, mely szerint, ha egy diák már középiskolában elköteleződik a tanári pálya iránt, s döntését a későbbi tapasztalatok a felsőoktatási intézményben nem változtatják meg, akkor ki fog tartani eredeti elhatározása mellett. Tehát a legtehetségesebb, legeredményesebb diákokat akkor tudjuk megnyerni a pedagógus pálya számára, ha már korán elköteleződnek emellett.

Szakirodalom

1. Akos, P., Konold, T. & Niles, S. (2004): A career readiness typology and typical membership in middle school. *The Career Development Quarterly*, 53. (1). 53–66.
2. Busacca, L. A. (2002): Career Problem Assessment: A Conceptual Scheme for Counsellor Training. *Journal of Career Development*, 29. (2). 129–146.
3. Boudon, R. (1998): Limitation of Rational Choice Theory. *American Journal of Sociology*, 104. (3). 817–28.
4. Engler, Á., Kovács, E., Chanasova, E., Blasiak, S., Dybowska, E. & Szewczuk, K. (2014): Future professional plans of students in teacher education. In: Pusztai, G. and Engler, Á. (eds.): *Comparative Research on Teacher Education*. (pp. 139–158.) Ruzomberok, Verbum.
5. Gati, I., Osipow, S., Krausz, M. & Saka, N. (2000): The Validity of the Career Decision-Making Difficulties Questionnaire: Counselor versus Career Counselor Perceptions. *Journal of Vocational Behavior*, 56. 99–113.
6. Gati, I. & Saka, N. (2001): High School students' Career-Related Decision-Making Difficulties. *Journal of Counselling and Development*, 79. (3). 331–340.
7. Györgyi, Z., Kaminska, A., Márkus, Zs., Prucnal, M., Pulak, I. & Szűcs, A. (2014): Parallelism and differences in recruitment for teacher training in Hungary and Poland. In: Pusztai, G. and Engler, Á. (eds.): *Comparative Research on Teacher Education*. (pp. 97–105.) Ruzomberok, Verbum. 97–105.
8. Hanesova, D. (2014): Teacher recruitment in Slovakia. In: Pusztai, G. and Engler, Á. (eds.): *Teacher Education Case Studies in Comparative Perspective*. (pp. 107–130.) Debrecen, CHERD-H.
9. Hegedűs Roland (2015): Tanulmányi mobilitás és felsőoktatási vonzáskörzet a kelet-magyarországi Pedagógusképzésben. In: Pusztai Gabriella és Ceglédi Tímea (szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. (pp. 155–175.) Nagyvárad-Budapest, Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó.
10. Jancsák, Cs. (2014): Choosing teacher education and commitment to the teacher career. In: Pusztai, G. & Engler, Á. (eds.): *Teacher Education Case Studies in Comparative Perspective*. (pp. 131–151.) Debrecen, CHERD-H.
11. Johnson, S. M. & Birkeland, S. (2003): Pursuing a „Sense of Success”: new teachers explain their career decisions. *American Educational Research Journal*, 40. (3). 581–617.
12. Kaminska, A., Prucnal, M. & Pulak, I. (2014): The motivation of the students of teacher training of Jesuit University of Philosophy and Education „Ignatianum”. Research results. In: Pusztai, G. & Engler, Á. (eds.): *Teacher Education Case Studies in Comparative Perspective*. (pp. 152–162.) Debrecen, CHERD-H.
13. Kerülő Judit (2015): Akik pedagógusok szeretnének lenni: pedagógusjelöltek demográfiai jellemzői. In: Pusztai Gabriella & Ceglédi Tímea (szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. (pp. 176–188.) Nagyvárad-Budapest, Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó.
14. Lannert Judit (2004): *Pályaválasztási aspirációk*. PhD- értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Szociológia Tanszék. Retrieved from http://phd.lib.uni-corvinus.hu/86/1/lannert_judit.pdf
15. Larson, J. H., Busby, D. M., Wilson, S., Medora, N. & Allgood, S. (1994): The multidimensional assessment of career decision problems: The career decision diagnostic assessment. *Journal of Counseling and Development*, 72. (3). 323–329.
16. Liu, E., Kardos, S., Kauffman, D., Preske, H. G. & Johnson, S. M. (2000): *Barely breaking even: Incentives, rewards, and the high costs of choosing to teach*. Harvard Graduate School of Education, Cambridge. Retrieved from <http://www.gse.harvard.edu/~ngt/Barely%20Breaking%20Even%200700.PDF>
17. Márkus Zsuzsanna (2015): Pedagógushallgatók a kisebbségi és többségi felsőoktatásban. In: Pusztai Gabriella és Ceglédi Tímea (szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. (pp. 75–91.) Nagyvárad-Budapest, Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó.
18. Osipow S. H. & Gati I. (1998): Construct and concurrent validity of the Career Decision-Making Difficulties Questionnaire. *Journal of Career Assessment* (6). 347–364.

19. Paksi Borbála, Veroszta Zsuzsanna, Schmidt Andrea, Magi Anna, Vörös András, Endrődi-Kovács Viktória & Felvinczi Katalin (2015): *Pedagógus – Pálya - Motiváció. Egy kutatás eredményei*. Budapest, Oktatási Hivatal. Retrived from http://viselkedeskutato.hu/index.php?option=com_attachments&task=download&id=53&lang=hu.
20. Paksi Veronika, Géring Zsuzsanna & Király Gábor (2013): A globalizáció különböző arcai: dezorganizáció, hálózat és bizonytalanság In: A. Gergely András (szerk.): *Struktúrafordulók. Üdvözlő kötet Róbert Péter 60. születésnapjára*. (pp. 194–208.) Budapest, MTA TK. 194–208.
21. Pusztai Gabriella (2015): Középiszkolai hozzájárulás a hivatás formálódásához. Pedagógushallgatók és társaik összehasonlítása a kibocsátó középiskola fenntartója szerint. In: Pusztai Gabriella és Ceglédi Tímea (szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. (pp. 136–154.) Nagyvárad-Budapest, Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó.
22. Pusztai, G. & Ceglédi, T. (2015): Teacher Education Students in Central And Eastern Europe. In: Pusztai, G. and Ceglédi, T. (eds.): *Professional calling in higher education. Challenges of teacher education in the Carpathian Basin*. (pp. 7–11.) Partium Press, Personal Problems Solution, Új Mandátum Kiadó, Oradea – Debrecen.
23. Pusztai Gabriella, Ceglédi Tímea, Bocsi Veronika, Kovács Klára, Dusa Ágnes Réka, Márkus Zsuzsanna & Hegedűs Roland (2015): *Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata II*. Debrecen, CHERD.
24. Ramsay, G. (2000): *Quality matters. Revitalising teaching: Critical times, critical choice. Report of the review of teacher education*. NSW Department of Education and Training, Sydney.
25. Sági, M. & Ercsei, K. (2014): Who is willing to be a teacher? Causal factors of choosing teacher education at bachelors. In: Pusztai, G. and Engler, Á. (eds.): *teacher education Case Studies in Comparative Perspective*. (pp. 163–184.) Debrecen, CHERD-H.
26. Tien, H. S. (2005): The Validation of the CareerDecision-Making Difficulties Scale in a Chinese Culture. *Journal of Career Assessment*, 13, 114–127.
27. Varga Júlia (2007): Kiből lesz ma tanár? A tanári pálya választásának empirikus elemzése. *Közgazdasági Szemle*, 54 (7–8.) 609–627.
28. Vendel, S. (2007): Grammar School Pupils' Caree-Related Decision-Making Difficulties. *Ceskoslovenska Psychologie*, 51, 119–128.
29. Watt, H. M. G. & Richardson, P.W. (2007): Motivational factors influencing teaching as a career choice: development and validation of the FIT-Choice scale. *Journal of Experimental Education*, 75, 167–202.
30. Watt, H. M. G., Richardson, P.W, Klusmann, U., Kunter, M., Beyer, B., Trautwein, U. & Baumert, J. (2012): Motivations for choosing teaching as a career: An international comparison using the FIT-Choice scale. *Teaching and teacher education*, 28. (6). 791–805.

Dokumentumok

---

1. OECD (2004): *Attracting, developing, and retaining effective teachers. U.S. Department of Education, international affairs office. Country background report for the United States*. Retrived from <http://www.oecd.org/dataoecd/18/52/33947533.pdf>
2. OECD (2011): *Building a High Quality teaching profession: Lessons from around the world Background report for the international summit on teaching profession*. OECD Publishing, Paris. Retrived from <http://asiasociety.org/files/wtw-teachersummit.pdf>
3. Ofsted (2001): *The annual report of Her Majesty's Chief Inspector of Schools: standards and quality in education 2000/01*. London: Office of Standards in Education.
4. Oktatási Hivatal (2014): *„Kvalitatív és kvantitatív felmérés, országos és regionális reprezentatív attitűd vizsgálatok, elemzések kutatás-fejlesztési szolgáltatás”, Zárótanulmány – „Felsőoktatási szakpolitikai és fejlesztéspolitikai elemzések az ESZA fejlesztések tervezése érdekében” c. TÁMOP-7.2.1-11/K-2012-0005*. Retrived from https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop721/1_oh_felsooktataspercepicio_zarotanulmany_korr_2014_02_24_sb.pdf